

Михайло ШЕХАВЦОВ,
orcid.org/0000-0002-5527-475X

аспірант кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Старобільськ, Україна) shekhavtsov1976@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В НОВИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ

Відбиття реалій українського Сходу на сучасному етапі робить процес перетворення освіти одним із вирішальних соціокультурних чинників інформаційного суспільства, що потребує відповідних змін в організації національної системи вищої освіти. Ключове завдання дослідження полягало у визначенні поняття «інформаційна культура студентської молоді» з урахуванням нових освітніх умов і сучасних тенденцій українського суспільства. На основі проведеного теоретичного аналізу нами було сформульовано визначення «інформаційної культури» як суспільного явища, представленого сукупністю елементів інформаційної культури, що передбачають механізми її сприйняття студентською молоддю й засоби обробки отриманої інформації задля перероблення її у якісний продукт, який сприяє створенню якісної нової інформації, що удосконалює й реалізує потенційні можливості суспільства в захисті студентської молоді від агресії в умовах інформаційно-гібридної війни

Ключові слова: інформаційна культура, студентська молодь, інформаційна культура педагога, інформаційно-гібридна війна.

Mykhaylo SHEKHAVTSOV,
orcid.org/0000-0002-5527-475X

Postgraduate Student of Pedagogical Chair
SI “Luhansk Taras Shevchenko National University”
(Starobilsk, Ukraine) shekhavtsov1976@gmail.com

INFORMATIONAL CULTURE OF STUDENTS IN CURRENT EDUCATIONAL CONDITIONS

The reflection of Ukrainian reality on the East at the present stage makes the process of transformation of education one of the decisive socio-cultural factors of the information society, which requires corresponding changes in the organization of national higher system. The actuality of the formation of information culture of students is connected with the expansion of media influence on the youth.

The key task of the educational process was to define the notion of “informational culture of student youth” taking into account new educational conditions and modern tendencies of Ukrainian society. To solve the problem, a set of theoretical methods of research was used, in particular, the analysis of scientific literature on the research problem to determine the state of its development; analysis, synthesis, generalization of theoretical positions for determining the theoretical and methodological foundations of the research. It requires the use of a person-centered approach to the development of critical thinking of students, the establishment of a protective mechanism for the significant influence of mass media, which causes a real growth of the intellectual and cultural potential of the individual. Hence, computer literacy has been determined as an integral part of information culture. The research has been focused on the formation of qualitative personality characteristics of student youth within the framework of the formation of information culture.

On the basis of the theoretical analysis we defined the definition of “informational culture” as a social phenomenon, which is represented by a set of elements of information culture, which envisage the mechanisms of its perception by student youth and the means of processing the information obtained in order to transform it into a qualitative product that promotes the creation of qualitative new information, which improves and implements the potential of society in protecting student youth from aggression in the conditions of information-hybrid warfare.

Key words: informational culture, student youth, informational culture of the teacher, information-hybrid war.

Постановка проблеми. Наразі науковцями і практиками здійснюється активний пошук нових моделей освітньої системи, орієнтованих на потреби інформаційного суспільства та формування нового покоління українців в умовах зовнішніх викликів. Не останню роль у цьому процесі відіграє світовий досвід відкритої освіти.

Відбиття реалій українського Сходу, проблеми соціально-економічного становища українського суспільства на сучасному етапі роблять процес перетворення освіти одним із вирішальних соціокультурних чинників інформаційного суспільства, що потребує відповідних змін як в організації національної системи вищої

освіти, так і в змісті, формах і методах навчального процесу.

Актуальність формування інформаційної культури пов'язана з розширенням впливу на молодь засобів масової комунікації. Відтак це зумовлює необхідність застосування особистісноорієнтованого підходу до розвитку критичного мислення студентів, становлення захисного механізму до впливу засобів масової комунікації, які, з одного боку, спричиняють відчутне зростання інтелектуального і культурного потенціалу особистості, а з іншого – можуть руйнівні впливати.

Аналіз досліджень. Вивченню загальних тенденцій розвитку інформаційної культури присвячено наукові дослідження Н. Джинчарадзе, Л. Скворцова, Л. Винарика і О. Щедрика. Результати аналізу психолого-педагогічних напрацювань вітчизняних дослідників дають змогу стверджувати, що в них накопичено значний науковий і практичний досвід, який може стати основою для вдосконалення підходів до формування інформаційної культури майбутніх учителів (М. Близнюк, Т. Богданова, Н. Гендіна, О. Гладченко, Ю. Рамський, А. Столяревська, А. Фінькова); визначено домінуючі імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців з позиції нової філософії освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін). Значущими в контексті розгляду питання формування інформаційної культури педагогічних працівників є наукові дослідження Т. Бабенко, Є. Данильчук, М. Жалдака, О. Значенко, А. Коломієць, С. Конюшенко, Л. Лазаревої та ін.

Мета статті полягає у визначенні поняття «інформаційна культура студентської молоді» в нових освітніх умовах відповідно до сучасних тенденцій українського суспільства. Мета статті визначила такі завдання: по-перше, здійснити ретроспективний теоретичний аналіз вищезазначеного поняття на основі існуючих підходів і огляду публікацій; по-друге, теоретично обґрунтувати необхідність визначення якісно нового поняття «інформаційна культура студентської молоді» в умовах інформаційно-гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на наукові праці, що розкривають поняття інформаційної культури, представимо їх для виявлення загальних характеристик і елементів інформаційної культури. Термін «інформаційна культура» вперше з'явився у радянських публікаціях на початку 70-х рр. минулого століття й означав культуру раціональної та ефективної організації інтелектуальної діяльності людей. У цей період термін «інформаційна культура» був пов'язаний із розвитком бібліотечної справи.

Спираючись на попередні досвід і практичні дослідження науковців стосовно історії вивчення проблеми формування інформаційної культури особистості, в науці представлено періодизацію розвитку зазначеного феномену, який охоплює три етапи (Калініна, 2012: 24).

Перший етап (початковий, 70–80-ті рр. минулого століття), який характеризується появою поняття «інформаційна культура» у пресі у різних галузях науки. Цей період відзначено активним теоретичним вивченням проблеми формування інформаційної культури, що на початку 80-х рр. зумовило появу перших спроб науковців із педагогіки описати процес формування інформаційної культури.

Другий етап, який припадає на кінець 80-х – 90-ті рр., розширив різноманітність засобів формування інформаційної культури, наслідком чого стала не лише активізація науково-дослідної діяльності вчених у межах педагогічної науки, а й наукові пошуки в інших галузях, зокрема філософії та інформатиці. Відповідно поняття «інформаційна культура» набуває нового значення та починає використовуватися в широкому науковому і філософському контексті. До інформаційної культури ставляться як до ефективної організації інтелектуальної діяльності особистості.

Третій етап (початок ХХІ століття – дотепер) – інтенсивне дослідження проблематики формування інформаційної культури на міждисциплінарному рівні, яка представлена в цілому ряді концепцій суміжних наук: філософії, культурології, соціології, педагогічної психології, теорії і методики навчання та виховання, теорії і методики професійної освіти та ін. Цей період характеризується переосмисленням та обґрунтуванням теорії феномену інформаційної культури в межах міждисциплінарного підходу, оскільки у 90-х рр. ХХ ст. у тлумаченні поняття «інформаційна культура» переважав монодисциплінарний підхід, незважаючи на швидкий розвиток сучасних інформаційних технологій, внаслідок чого формування інформаційної культури зводилося до вивчення основ бібліографічних знань та інформаційних технологій. Наприкінці 90-х рр. виник інший підхід, який пов'язував інформаційну культуру з процесом формування професійної культури фахівця. З цього часу активно розроблялися кілька підходів до вивчення інформаційної культури і проблем її формування та розвитку, зокрема інформологічний, культурологічний і філософський. Сама інформаційна культура поділяється на три категорії: інформаційна культура суспільства загалом, інформаційна культура особистості

й інформаційна культура фахівця у конкретній професійній сфері (Калініна, 2012: 25).

Науковці виділяють у понятті «інформаційна культура» три компоненти: 1) світоглядний, який містить у собі уявлення про роль інформаційно-комунікативних технологій в оптимізації виробничої та інтелектуальної праці, про сутність інформації та інформаційних процесів, 2) комунікативне, характеризується умінням спілкування з людьми безпосередньо й опосередковано за допомогою комп'ютерної техніки й інших інформаційних засобів, 3) алгоритмічний компонент, що визначає раціональний спосіб розумової діяльності (Коломієць та ін., 2006: 19).

На думку О. Шестопалюк, інформаційна культура – це рівень умінь цілеспрямованої роботи з інформацією, використання нових інформаційних технологій для роботи з нею; а також сформованість системи наукових знань і морально-етичних норм роботи з інформацією (Шестопалюк, 2011: 17).

А. Степаненко досліджувала проблему формування інформаційної культури студентів політехнічних коледжів і зробила висновок, з одного боку, про складність і багатокомпонентність цього поняття, з іншого – про набуття характеристики як окремим членом суспільства, так і суспільством у цілому. Вітчизняний науковець вважає, що інформаційна культура є частиною загальної культури і розглядає її як ступінь досконалості людини, суспільства або визначеної її частини у всіх можливих видах робіт з інформацією: одержанні, нагромадженні, кодуванні й обробці та створенні якісної нової інформації, передачі і практичного використання (Степаненко, 2017: 60). В умовах інформаційно-гібридної війни актуальними є особливості механізму сприйняття людиною й обробки отриманої інформації та перероблення її у якісний продукт, який передбачає створення нової інформації.

У контексті професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців більшість науковців наголошують на тому, що дослідження проблеми формування інформаційної культури майбутнього вчителя у процесі професійного розвитку в умовах інформаційно-освітнього простору розкриває роль створення відповідних умов для застосування інформаційних технологій у навчальному процесі. Інформаційна діяльність в умовах безперервної освіти повинна стати невід'ємним компонентом професійної діяльності вчителя в загальноосвітній школі. Науковці пропонують у перспективі приділити увагу комп'ютерній грамотності майбутнього вчителя (Драгнев, 2011: 24). Безперечно, комп'ютерна грамотність є складовою частиною

інформаційної культури, натомість наше дослідження буде спрямоване на формування якісних особистісних характеристик студентської молоді в межах формування інформаційної культури.

Аналогічної думки дотримується М. Садовий, який зазначає, що інформаційна культура – це фахова підготовка до практичного використання засобів і методів інформаційно-комунікативних технологій у своїй професійній діяльності, а зміст навчання має забезпечити формування основ інформаційної культури, достатньої для впевненого й ефективного використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій у професійній діяльності з урахуванням специфіки предметної галузі (Садовий, 2013: 184).

Очевидно, що деякі науковці вважають синонімічними поняття «інформатична культура» й «інформаційна культура». Диференціація цих понять вкрай важлива як для сучасної педагогічної науки, так і для нашого наукового дослідження, для правильного трактування процесів, які відбуваються в системі вищої освіти. Якщо інформатична культура пов'язана із використанням інформаційних технологій в освітньому процесі, то інформаційна культура розглядається як якісна характеристика особистості адекватно сприймати інформацію.

Ми цілком погоджуємося із твердженням про те, що підготовка фахівців із власним світобаченням, які могли б критично дивитися на сьогоденні реалії та реформувати їх, атмосфера університетського життя має змінитися, перестати бути рутинною і стати достовірно культурною, подавати приклад творчого ставлення до дійсності (Шестопалюк, 2011: 17).

У процесі аналізу генези поняття «інформаційна культура» Л. Макаренко дійшла висновку, що воно є одним із вимірювань, проекцією в галузі інформаційних відносин багатогранної загальнолюдської культури, що розуміється як загальний рівень розвитку суспільства, його обізнаності, особлива сфера і форма діяльності особистості, пов'язана з її мисленням, загальна система цінностей і уявлень, сформованих мотивів, цілей, сенсів, принципів і правил, що визначає орієнтування особистості в інформаційному просторі (Макаренко, 2016: 129). У межах нашого дослідження нас цікавить процес сприйняття інформації студентською молоддю, формування адекватного та критичного ставлення студентів до подій і процесів, які відбуваються в українському суспільстві.

Питанням трансформації культури в умовах інформаційного суспільства сьогодні все більше уваги приділяють численні українські автори.

Втім, очевидно, що проблемні питання формування інформаційної культури українського суспільства потребують постійної уваги, перш за все, в силу надзвичайної інтенсивності процесів інформатизації, які відбуваються сьогодні, з одного боку, і необхідності формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни, з іншого.

Ми поділяємо думку про те, що інформаційна культура органічно входить у реальну тканину суспільного життя, надаючи йому нової якості, яка призводить до зміни багатьох соціально-економічних, політичних і духовних уявлень, що вже склалися, надає якісно нових рис життю людини. Критеріями нової інформаційної культури є вміння людини адекватно формулювати свою потребу в інформації, знаходити її, переро-

бляти, відбирати, оцінювати і створювати якісно нову (Хочь, 2010: 253). Саме вміння переробляти, аналізувати, адекватно сприймати інформацію та трансформувати її у якісно нову передбачає формування інформаційної культури.

Висновки. На основі проведеного теоретичного аналізу нами було сформульовано визначення «інформаційної культури» як суспільного явища, представленого сукупністю елементів інформаційної культури, що передбачають механізми її сприйняття студентською молоддю та засоби обробки отриманої інформації задля перероблення її у якісний продукт, який сприяє створенню якісної нової інформації, що удосконалює й реалізує потенційні можливості суспільства в захисті студентської молоді від агресії в умовах інформаційно-гібридної війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калініна Л. М. Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу: монографія. К.: Педагогічна думка, 2012. С. 158.
2. Коломієць А. М., Лапшина І. М., Білоус В. С. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя: навч.-метод. посіб. Вінниця: ВДПУ, 2006. 88 с.
3. Шестопалюк О. В. Інформаційна культура майбутнього вчителя в контексті розвитку інформатизації суспільства. Педагогіка. Наукові праці. 2011. Вип. 141. Т. 153. С. 16–19.
4. Степаненко А. І. Формування інформаційної культури студентів політехнічних коледжів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2017. 248 с.
5. Драгнев Ю. В. Інформаційна культура майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійного розвитку в умовах інформаційно-освітнього простору. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. № 7. С. 22–24.
6. Садовий М. І. Інформаційна культура як основа формування фахових компетентностей вчителя фізики. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Сер.: Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 181–185.
7. Доля А. В. Роль інформаційної культури в процесі професійної підготовки вчителів початкових класів. Особливості підготовки сучасного фахівця. 2012. С. 67–4.
8. Хочь І. Проблеми формування інформаційної культури українського суспільства. Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2010. Вип. 14. С. 250–253.

REFERENCES

1. Kalinina L. M. Teretiko-prykladni aspekty formuvanya informatsiynoi kultury kerivnyka zagalnoosvitnogo zakladu [Theoretical and applied aspects of forming informational culture of a leader of secondary institution]: monografiya. Pedagogichna dumka, 2012. 158 p. [in Ukrainian].
2. Koloviyets A. M., Lapshina I. M., Bilous V. S. Osnovy informatsiynoi kultury maybutnogo vchytelya [The Basis of informational culture of future teacher]. Recommendations. Vinnitsiya. 2006. 88 p. [in Ukrainian].
3. Shestopalyuk O.V. Informatsiyna kultura maybutnogo vchytelya v konteksti rozvytku informatyzatsiyi suspilstva [Informational Culture of Future Teacher in the Context of Informatization Society Development]. Pedagogy. Scientific works, 2011, № 141. P. 16–19. [in Ukrainian].
4. Stepanenko A. I. Formuvania informatsiyjyi kultury studentiv politehnicnyh koledzhiv [Forming of Informational culture Students of Polytechnical Colleges], Kyiv, 2017, 248 p.
5. Dragnev Y. V. Informatsiyna kultura maybutnogo vchytelya fizychniyi kultury u protseci profesijnogo rozvytku v umovakh informatsiyno-osvitnogo prostoru [Informational Culture of Future Physical Training Teacher in the Process of Professional Development in the Conditions of Informational and Educational Surroundings]. Pedagogy, Psychology and Methodological and Biological Problems of Physical Upbringing and Sports, 2011, № 7. P. 22–24. [in Ukrainian].
6. Sadovyi M.I. Informatsiyna kultura yak osnova formuvanya fakhovuh kompetentnostey vchytelya fizyky [Informational Culture as the Basis of Forming Professional Competencies of Teacher of Physics. Zb. Nauk. Prats Kamyants-Podil'skogo universytetu, Pedagogichna seriya, 2013, № 19, P. 181–185. [in Ukrainian].
7. Dolya A. V. Rol informatsiynoi kultury v protsesi profesijnoi pidgotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [The Role of Informational Culture in the Process of Teachers' Training in Primary School]. Osoblyvosti pidgotovky suchasnogo fakhivtsya, 2012, P. 67–74.
8. Khoch I. Problemy formuvania informatsiynoi kultury ukrainskogo suspilstva [The Problems of Forming of Informational Culture of Ukrainian Society], Naukovyi Visnyk Uzshgoirodskogo universytetu. Politology, Sociology, Philosophy. 2010, № 14, P. 250–253.